DEĞİŞEN DÜNYA VE IRAK SAVAŞI

Aytekin Yılmaz

Günümüzde sanayi toplumu ve uygarlığından, enformasyon toplumu ve uygarlığına geçilmektedir. Elektronik araçların sanayi üretiminde kullanılmasıyla, eski tür (üretim biçimleri) ile ürünler yeni yüksek teknoloji üretim biçimleri ve ürünleri karşısında değerini yitirmektedir. Diğer yandan Sovyetlerin çökmesiyle iki kutuplu dünya ortadan kalkarken dünya çapında yeni bir belirsizlik ortaya çıkmıştır. Askeri ve ekonomik açıdan tek süper güç olan Amerika bir yandan yeni dünya düzenini sağlamaya çalışırken, diğer yandan, tek süper güç olmanın avantajıyla dünya enerji kaynaklarını kontrol altında tutmaya çalışmaktadır.

Bu süreçte, Amerika, Birleşmiş Milletler gibi küresel kurumları bazen Afganistan'da olduğu gibi kullanırken bazen de ırak da olduğu gibi (iradesine tabi olmadığında) kolayca göz ardı edebilmektedir. Son Irak savaşı bu durumu açıkça gözler önüne sermiş, yeni dünya düzenine ilişkin tereddütleri de artırmıştır.

Bilindiği üzere hızlı değişim ve dönüşüm dönemlerinde bireysel ve toplumsal alanda gerginlik ve çatışmalar arttığı gibi uluslararası alanda da gerginlik ve çatışmalar artmaktadır. Sovyetlerin dağılması ve iki kutuplu yapının çökmesi ile sanayi toplumundan enformasyon toplumuna geçişin yarattığı köklü değişikliklerle uluslararası alanda da yeni arayışlar ve çatışmalar ortaya çıkmıştır. Bugün geçmişte kabul edilen normlar ve yapıların yıkılması nedeniyle yeni norm ve yapıların oluşturulmaya çalışıldığı bir dönem yaşamaktayız. Amerika'yı siyasi, askeri ve teknolojik açıdan dengeleyecek diğer aktörlerin olmaması ile yeni dünyada etkin olacak uluslararası bir otoritenin bulunmaması en temel sorunlardan biridir. Diğer bir sorun da bu boşlukta Amerika'nın küresel bir dünya düzeni oluşturmak yerine Amerikan hakimiyeti kurması eğilimidir.

Kısaca hızlı değişim dönemleri bireysel , toplumsal ve uluslararası alanda ciddi dönüşümlere ve gerginliklere yol açmaktadır. Nitekim bu dönemde Amerikan dış ve iç politikasında ortaya çıkan Amerikancı eğilimler ile dış politikadaki hegemonyacı yeni düzen kurma arayışları anlam kazanmakta, yeni ortam yeni kavramları öne çıkardığı gibi eski konseptlerin gözden geçirilmesini de gerekli kılmaktadır. Diğer yandan bu hızlı değişim tepkiye de yol açmakta , dolayısıyla dengeli ve istikrarlı yeni bir düzen kurulana kadar çatışma ve gerginliklerin artması doğal bir gelişme olmaktadır.

Amerika'nın, Afganistan ve Irak'ta giriştiği ,devamında Suriye ve İran'a yönelen, sonrasında tüm Orta doğuya ve Kuzey Kore'ye yönelmesi beklenen operasyonlar yeni dünya düzenine ilişkin ipuçları verdiği gibi Amerika'nın tek hakim güç olma politikasının da izlerini taşımaktadır.

Yeni Şavaş

Günümüzde enformasyon ve bilgisayar toplumuna geçilmesi sanayi üretimin şeklini değiştirdiği gibi Amerikan ordusunun savaş konsepti ve stratejik yaklaşımını da değiştirmiştir. Geçmişin, merkeziyetçi, hiyerarşik klasik ordu konsepti yerini enformasyona dayalı daha esnek, hızlı ve ademi merkeziyetçi bir yaklaşıma bırakmıştır. 1995'te ABD temsilciler meclisi başkanı ve ünlü bir muhafazakar politikacı olan Newt Gingrich bu durumu şöyle ifade etmektedir;

"Yeni ordu doktrini daha esnek, daha hızlı, ademi merkeziyetçi ve enformasyon zengini bir sistem getirdi. Bu sistem sanayi çağı rakibine ağır basacak şekilde savaş sahasına hakim olabilecek, iyi eğitimli ama son derece ademi merkeziyetçi bir liderlik getiriyordu." (Tofffler, 15)

Nitekim 1991 Körfez savaşı, Afganistan ve 2003 Irak savaşı, üçüncü dalga askeri sistemlerle eski ikinci dalga sanayi toplumu, savaş makineleri arasındaki mücadelenin sergilenmesidir. Sonuç ise ortada, Gingrich'in deyimiyle Irak ve Afganistan' lıların "Amerikalılar ve müttefikleri tarafından tek taraflı olarak yok edilmesi oldu. Çünkü en ileri ikinci dalga uçaksavar silahlar bile, üçüncü dalga uçaklarına karşı çaresiz kaldı. Kalabalık ikinci dalga orduları, nişan alma ve lojistik üçüncü dalga enformasyon sistemleriyle karşı karşıya kaldıklarında manevra yapamaz hale gelip yok oldular. Sonuç Mehdi Muhammed' in birinci dalga (tarımsal yapıya dayalı) kuvvetlerinin 1898 de ikinci dalga (sanayi yapıya dayalı) İngiliz -Mısır kuvvetleri karşısında aldığı yenilgiden farksız oldu".

Dolayısıyla son dönem Afganistan ve Iraktaki gelişmeler yeni güç yapısı ve savaş şekli hakkında ipuçları vermektedir. Amerika binlerce kilometre uzaktan savaş uçakları, füzeler, tanklar ve zırhlı araçlar ile ülke savunmasını yerle bir edip orayı ele geçirmektedir.

Nitekim yıllardır savaşa hazırlanan 25 milyon nüfuslu bir ülke olan Irak, ABD ve İngiliz güçlerince 22 günde dize getirilirken, Amerika ve İngiltere önemli bir kayıp vermeden , 109+31 kayıpla tüm ülkeyi ele geçirmiştir. Burada ana vurucu güç ise hava kuvvetleri ve yüksek teknoloji ürünü silahlar olmuştur.

Bu tür bir savaş tarihte ilk defa olmaktadır. Koskoca bir ülke çok az bir kayıpla ele geçirilmektedir. Bırakın savaşı, bu boyutta bir ordunun ülkeyi bir uçtan bir uca geçişinde dahi pek çok kişinin trafik kazası gibi nedenlerle ölme ihtimali vardır. Dolayısıyla bu durum tek süper güç ABD ve onun ücretli ordusunun başarısını gösterirken, geleneksel ulusçuluk ve ülke savunması anlayışının da bu dengesiz silah gücü karşısında pek etkili olmadığını, eski savaş yöntemlerinin değer yitirdiğine işaret etmektedir.

Görüldüğü kadarıyla Amerika Irak harekatı ile; petrol ve enerji kaynaklarını denetim altına almayı, İsrail' in güvenliğini sağlamayı ve bölgedeki radikal İslâm'ın kökünü kazımayı hedeflemektedir. Bu olay sonrasında Suriye, İran ve Kuzey Kore gibi ülkelere yönelmesi tek kutuplu bir dünyanın diğer ülkeler için pek de iyi olmadığını göstermektedir.

Sorun Irak mı Amerika mı?

Bugün gelinen noktada ünlü Amerikalı sosyolog Wright Mills'in iktidar seçkinleri adlı eserinde vurguladığı bir husus önem taşımaktadır. Bilindiği üzere W. Mills, günümüz Amerika'sında, toplumu siyasal, askeri ve ekonomik iktidar çevrelerinin yönettiğini, ancak bunların birbirinden özerk ve erklerinin birbirine rakip olmadığını, şirketleşme çatısı altında yeniden düzenlenmiş bir üst seçkin sınıf oluşturduğunu vurgulamaktaydı.

Nitekim 2000'lerde Amerikan politikasında CEO'ların etkinliği ve siyasetçi - işadamı içiçeliği ile Afganistan ve Irak'a yönelik kararlar da enerji ve silah sektörünün etkin olduğu iddiaları bu hususun incelenmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla, Amerika dünyayı ekonomik bir bakış ve şirket mantığı ile şekillendirmeye çalışmakta, hukuku ve uluslararası meşruiyeti hiçe saymaktadır. Bu bakış uluslararası alanda sorun yarattığı gibi Amerikan demokrasisi ve özgürlüklerini de tehdit etmektedir. Nitekim Mills daha 1960'ların başında Amerika'da devlet kurumunun askeri bir nitelik kazanma eğilimine işaret etmekte ve hiç bir üniversitenin Milli

Güvenlik Kurulu kadar güce sahip olmadığını vurgulamaktaydı. Din, aile ve eğitim kurumlarının kendi başlarına bağımsız bir ulusal iktidar merkezi olmaktan çıktıklarını, bunların hiçbirinin ordu kadar gençleri etkileyemediklerini, sıradan kitlenin günlük yaşamı dışında olayları anlayıp etkileme gücünden uzak olduğunu, toplumu yönetmede devlet hiyerarşisi, şirketler hiyerarşisi ve ordu hiyerarşisinin başındakilerin en önemli gruplar olduğunu, siyaset adamları ve bürokratlar önemini yitirirken büyük şirketler ile yüksek askeri kademedekilerin etkin olduğunu belirtiyordu. Diğer yandan iktidar seçkinlerinin benzer kökenli ve benzer eğilimli kişilerden oluştuğunu ve birbirleriyle kolayca anlaştıklarını vurguluyordu.

Mills devlet kurumlarının askeri bir nitelik kazandığını, bu süreçte ekonominin de özel sektör şirketlerine dayanan devamlı savaş ekonomisine dönüştüğünü, sistemin özel şirketlere dayanan bir tür askeri kapitalizm olduğunu, sistemin görünüşte demokratik bir düzene benzemekle birlikte gerçekte askeri bir düzene dönüştüğünü, büyük şirket yöneticileri ve askeri seçkinler öne çıkarken sıradan insanların ve seçilmiş politikacıların etkisinin azaldığını belirtiyordu.

Nitekim son G.W. Bush döneminde bizzat şirket yöneticilerinin siyaset ve yönetimde etkin olması geleneksel Amerikan siyasetindeki güç dengesini bozduğu gibi, savaş stratejilerini ve planlarını dahi, şirket geleneğinden gelen insanların yaptığına ilişkin haberler, bu güç yapısının değiştiğini, Amerika'yı ekonomik çıkarı dışında pek bir şey düşünmeyen bir elit kesimin yönettiğini göstermektedir. Bu da dünya için sorun oluşturduğu gibi Amerikan demokrasisi için de ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Dolayısıyla Dahl gibi çoğulcu teorisyenler ne derse desin son askeri gelişmeler ve harekatlar W. Mills'i haklı çıkarmaktadır.

Ünlü romancı ve düşünür Ayn Rand "Savaşın Kökleri" başlıklı bilinen bir yazısında savaşı; insanların kendi menfaatlerini fiziki zor kullanmak yoluyla elde etmesi olarak değerlendirmekte , Laissez Faire'nin toplumsal ilişkilerde zor kullanılmasını yasaklayan yegane sistem olduğunu belirtmektedir. Diktatörlüğün, ilkin kendi ülkesinin üretici vatandaşlarının emeklerini yağmalayan bir çete oluşturduğunu, dışarıya karşı da savaşçı bir tavır gösterdiğini işaret etmektedir. Kapitalizmin dış politikasının ise serbest ticarete dayanması nedeniyle saldırgan olmadığını, buna karşılık devletçiliğin insanlara siyasi iktidarı elde etmek için dövüşmek dışında bir seçenek bırakmadığını , yetkinin tek elde toplandığı sınırsız yetkili hükümetlerin ülkeyi kolayca savaşa ittiğini, sınırlı ve güçleri bölünmüş hükümetin savaşı azaltacağını belirtmektedir. Diğer yandan zorla boyun eğdirildiğinde insanların yenilgiyi kabul etmeyip direndiğini, kimsenin diğerlerini zor kullanarak yönetme hakkı olmadığını vurgulamaktadır.

Demokrasinin savaşı önleyeceği yaklaşımı Avrupa Konseyi gibi uluslararası kurumsal oluşumlara yol açmıştır. Ancak bugün Amerika'nın serbest piyasa toplumu olmasına ve demokratik mekanizmasına rağmen savaşçı tavrı konunun yeniden ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim uluslararası alanda realist teorinin ve güç teorisinin vurguladığı hususlar gelişmeleri anlamamıza katkı sağlamakta, yüksek teknolojiye dayalı silahlarıyla dünyada tek ve rakipsiz bir süper güç haline gelen Amerika'nın kendi çıkarlarına tehdit olarak gördüğü ülkeleri saf dışı etmeye çalıştığı görülmektedir. Uluslararası ilişkilerde ve uluslararası hukuk literatüründe, "önleyici müdahale" gibi kavramlarla meşrulaştırılmaya çalışılan bu saldırıların ana motifinin hukuki olmaktan ziyade Amerika'nın mutlak askeri üstünlüğüne ve kolay zafer kazanma beklentisine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Kısaca, savaşın temel motifi, beklenen kazanımlara göre zaferin minimum maliyet ve riskle elde edilmesi ihtimalidir. Dolayısıyla bu savaşların açıklanmasında iki unsur belirleyicidir. Bunlardan biri Amerika'nın enformasyon teknolojilerine dayalı yüksek teknolojili ve rakipsiz silah kapasitesi iken diğeri, Amerikan siyasal sistemi ve kadrolarındaki değişimle ilgilidir. Kısaca yeni politikalar, yeni iktidar seçkinlerinin kompozisyonu ile zihniyet özellikleri ve olaylara bakış tarzını da yansıtmaktadır. 11 Eylül terör saldırıları ile kimyasal silahların yayılmasını önleme ve terörle mücadele gerekçeleri Amerikan kamuoyu ile dünya kamuoyunu kazanmaya yönelik bahaneler olarak gözükmektedir. Kaldı ki Amerika'nın son Irak savaşında diğer ülkelerdeki medyaları yanına çekmek için 200 milyon dolarlık bir bütçe ayırdığı haberleri Amerika'nın medyaya bakış açısını vermesi ve medyanın rolünü göstermesi açısından çarpıcıdır.

Her şeyden önce Ayn Rand'ın bakışı, Millls'in vurguladığı Amerikan kapitalizminin askeri karakterini ihmal ettiği gibi büyük şirket yöneticileri ve askeri seçkinlerin etkisini de ihmal etmekte, soyut bir iyi niyet göstermektedir. Büyük şirket yöneticilerinin temsilciler meclisi ve beyaz saray bürokrasisinden oluşan siyasal alanı ellerine geçirmeleri olgusunu göz ardı etmektedir. Dolayısıyla demokratik siyasal kamusal alan zayıflarken şirket çıkarlarını öne alarak kısa dönem ekonomik çıkar maksimizasyonundan başka bir şey düşünmeyen CEO anlayışı ve sonuçlarını da gözardı etmektedir. Nitekim W. Mills'in vurguladığı iktidar seçkinleri dengesinin bozulması bugünkü saldırgan tavrın en önemli nedenlerinden biridir. Dolayısıyla Ayn Rand 'ın gözden kaçırdığı bir başka husus da demokrasi kadar güçler dengesizliğinin savaşa yol açmasıdır. Nitekim güçlü bir silah teknolojisi ve orduya sahip olan ABD'yi caydıracak bir başka gücün olmaması ve kolay zaferler kazanılması savaşa dayalı politikaları cesaretlendirmektedir. Bu nedenle, Amerika'nın uluslararası meşru-

iyeti hiçe sayarak Afganistan ve sonrasında Irak işgali ile Suriye ,İran ve Kuzey Kore'yi ve tüm orta doğuyu hedef alması bu güçlü konumundan ve yeni yöneticilerinin anlayışlarından kaynaklanmaktadır . Bu çerçevede son Irak savaşının yol açtığı ortamı şu şekilde ele alabiliriz:

1) Son Irak harekatı ile Amerika Westphalia' dan bu yana yürürlükte, olan ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesini çiğnemektedir. Bunun için BM'den karar çıkarma gereği duymamış, uluslararası meşruiyeti hiçe saymıştır. İngiltere'yi de yanına alarak ve güç kullanarak Irak ve Orta Doğuyu şekillendirme sürecini başlatmıştır. Dolayısıyla dünya küreselleşirken küresel bir mekanizmayla dünyanın şekillendirilmesi yerine Amerika'nın istek ve zorlaması öne çıkmıştır.

2) Amerika teknolojik üstünlüğüyle enformasyon ve bilgisayar teknolojilerine dayalı silahları ile klasik savaş konseptinden farklı olarak (özellikle havadan) Irak ve Afganistan'da ki yerel ve ulusal güçleri etkisizleştirmiş, kolayca bu ülkelere yerleşmiştir. Bunu yaparken her iki ülkede de ülke içindeki gerginliklerden yararlanmış, muhalif güçleri yardımcı güç olarak kullanmıştır (her iki ülkede de kuzey güçlerini kullandı)

3) Her iki ülke de stratejik açıdan ve enerji kaynaklarının denetimi ve kontrolü açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla stratejik hakimiyet kurmak ve enerji kaynaklarına sahip olmak bu savaşlarda ana motif olmaktadır.

4) Ulusal güçler uzaydan ve uzaktan yok edildiğinden Amerikan askerleri yarattıkları tahrip ve katliamdan kendilerini sorumlu hissetmemişlerdir. Yok edici kitlesel silahlar kolayca bilgisayar oyunu oynanırmışçasına kullanılmışlardır.

5) Savaş dünya düzenindeki sakıncaları yanında ABD'de özgürlüklerin kısıtlanmasına yol açmıştır.Daha da ötede savaş, Amerikan toplumundaki iktidar seçkinleri kompozisyonunda bir grubun öne geçmesinin ve dengenin bozulmasının sonucunda ortaya çıkmıştır.

6) Amerika'nın üstün teknolojisi ve yüksek silahlanma düzeyi savaşı tahrik etmiştir. Gelecekte de kolay kazandığı Irak zaferinin diğer müdahalelere yol açması muhtemel gözükmektedir.

Sorun: Baas Sosyalizmi mi? Amerikan Hegomonyası veya faşizmi mi?

Bu noktada, küresel dünyaya asıl tehlikenin Afganistan kabile güçleri veya milliyetçi Baas sosyalizminden mi, yoksa Amerika'dan mı geldiği anlam kazanmaktadır. Amerika bu haliyle küresel bir hakimiyet ve dünya

imparatorluğu kurmaya çalışmaktadır. Eski dünyada hassas ve sorunlu iki stratejik alandan biri olan Orta Asya'da Afganistan'ı, Orta Doğu' da Irak'ı ele geçirerek dünya hakimiyetini sağlamak istemektedir. Brzezinski'nin Büyük Satranç Tahtası adlı eserine göz atmak bu yeni yaşam alanının önemini gözler önüne sermektedir.

Bilindiği gibi Hitler "yaşam alanı" teorisi ile Almanya'nın arka bahçesinde hakimiyet kurmayı hedeflemiştir. Deniz aşırı uzak sömürgeleri nedeniyle İngiliz yayılmasının hassas ve ters bir üçgen şeklinde olduğunu , dolayısıyla kolay yıkılacağını belirtmiştir. Almanya'nın ise Avrupa da yerleşerek ayakları sağlam basan normal bir üçgen şeklinde hakimiyet kuracağını belirtmiştir. Bu gün de geçmişte Almanya ya benzer şekilde Amerika dünya hakimiyeti kurmak istemekte hassas bölgelere ve enerji alanlarına yerleşmektedir.

Gelişen silah teknolojisi ve uzay imkanları nedeniyle Amerika yeni tür stratejiler uygulamakta, güçlü silah imkanları ile diğer ülkeler üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmakta , saldırgan bir politika izlemektedir.Genelde de uzay ve hava hakimiyetine ve yüksek teknolojili silahlara dayalı bir strateji takip etmektedir.

Amerika'da, Almanya da olduğu gibi güçlü ve disiplinli bir parti ile sıkı milliyetçi bir ideloji yoktur. Ancak son dönem de, özellikle 11 Eylül saldırısı ile milliyetçiliğin canlandığı görülmektedir. Amerikan yaşam tarzının ve Amerikan'ın savunulması yaklaşımıyla benzer bir ortamın oluştuğu söylenebilir. Nitekim savaş karşıtı gösterilere polisin gösterdiği sert tavır muhalefete karşı tutumun sertleştiğini göstermektedir. Dolayısıyla Amerika'da da bazı temel özgürlüklerin risk altına girdiği söylenebilir . Bir anlamda bugünkü durum 1950'lerde öne çıkan neo-faşist Mac Cartyciliği hatırlatmaktadır. Ama yeni düşman biraz farklıdır . Komünistler ve savaş sırasındaki Asyalılar yerine bu kez Müslümanlar ve savaş karşıtlarıdır.

Amerika'da iktidar seçkinlerini oluşturan büyük şirketler, askeri kesimler ve siyasal kesimler arasındaki dengenin bozulması ve büyük şirketler yöneticilerinin siyasal alanı ele geçirmesi Almanya'daki iktidar yoğunlaşmasına benzer bir durum yaratmaktadır. Dolayısıyla CEO bakışına sahip bu kesimi dengeleyecek kesimler zayıfladığında ekonomik çıkarlar adına kolayca harekete geçilmektedir. Yükselen milliyetçi ruh hali nedeniyle muhaliflerin sesi kısılmakta, özgürlükler kullanılamamakta , savaşı önleyici bir işlev gören demokratik süreç işlememektedir. Temelde de ülkeler arasındaki büyük silah dengesizliği savaşa yol açmaktadır. Bu dengesizlik nedeniyle, savaşı önleyici nitelikte görülen demokrasi savaşı tahrik eder bir hale dönüşmektedir. Zira bir sonraki seçimi kazanmak için

başkan ve adamlarının savaşı ve savaş ortamını kullanma riski oluşmaktadır.

Dolayısıyla, bugün Amerika'nın kendisi küreselleşen dünyada küreselleşmeyi savunan bir güç olduğu kadar, küreselleşmeye bir tehdit haline de gelmiştir. Hegomonya arayışında Alman nasyonel sosyalizmindeki gibi disiplinli bir parti, sıkı ideoloji, gizli polis denetimi var olmasa bile benzer unsurları barındıran pragmatik küresel bir hegomonya ve faşizm tehlikesi yaşanmaktadır. Kısaca küresel dünyaya asıl tehdit milliyetçi Baas sosyalizminden ve Afgan kabile güçlerinden değil Amerikan türü faşizmden gelmektedir. Diğer yandan savaş sonrasında Irak'ta kimyasal ve nükleer silah bulunmaması bu olguyu doğrulamaktadır. Dolayısıyla Amerika'nın bu tavrının dünyayı daha güvenli kılmayacağı, diğer ulusları zorla yönetme ve kaynaklarına el koyma çabasının tepki çekeceği açıktır. Kaldı ki bu politika Amerikan demokrasisi ve yaşam tarzını da tehdit etmektedir. Kısaca tek süper güç ABD'nin bu hali tüm dünya için tehlike yaratmaktadır.

Nitekim Amerikan politikası faşist İtalya'da kullanılan simgeleri hatırlatmaktadır. Yeni politika Mussolini'nin, "Her şey İtalya için" sloganıyla ve "Savaş bir ulusun yayılıp imparatorluk haline gelmesinin aracıdır." stratejisiyle büyük benzerlik gösterdiği gibi, Hitler'in, ulusun yaşamak için gerekli yiyecek ve enerji alanını kontrol etmesi anlamındaki "lebensraum" (yaşam alanı) teorisini andırmaktadır. Ancak bu kez elde edilmeye çalışılan küreselleşmeye uygun bir şekilde tüm dünya kaynaklarının kontrolü gibi gözükmektedir.

Tüm bunlar da geçmişte ulus devletlerdeki iktidarı denetlemede önemli katkı sağlayan güçler ayrımı ve hukuk devleti ilkelerinin bugün uluslararası alanda gerekli olduğunu gösterdiği gibi, uluslar arası alanda devletlerin birbirini dengelediği bir yapının gerekliliğini de göstermektedir. Daha ötede küreselleşen dünyaya uygun Birleşmiş Milletler gibi küresel yapıların ve karar organlarının gerekliliğini hatırlatmaktadır.